

Dunay Pál

A magyar külpolitika lehetőségei a következő évtizedben

Jelen írás a „Magyar külpolitika (a válságban)” című konferenciáján tartott referátum szerkesztett szövege. A rendezvényt az MTA IX. Osztálya Nemzetközi Tanulmányok Bizottsága szervezte 2009. december 4-én és 5-én Noszvajon.

Az út 2010-ig

A politikában sokak szerint még két hét is hosszú idő. Amennyiben ez a megjegyzés igaz, akkor kétséges a politikai prognózis készítésének esélye, hiszen az előrejelzést gyorsan felülírja a valóság. Ezt azonban a magyar olvasónak aligha kell bizonygatni, hiszen politikai elemzőink jóslatainak pontossága erre elegendő bizonyítékot nyújt. A hazai elemzők előrejelzésének érvényességét illetően csak a közönség memóriájának rövidege nyújthat megnyugvást. Ez különösen áll az általános belpolitikai elemzésekre. A szakpolitikai vizsgálatok jóslatainak pontossága, tekintettel arra, hogy vizsgálatuk tárgya konkrétabb, valamivel nagyobb.

Amikor arra próbálunk választ adni, milyenek lesznek a magyar külpolitika lehetőségei a következő évtizedben, érdemes figyelembe venni azt, hogy a kérdés nem azt firtatja, mit tartanánk kívánatosnak, hanem azt, hogy objektív alapon mi várható.

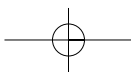
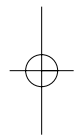
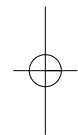
1. Az évtized nagyobb részében Magyarország vélhetőleg (mérsékelt) konzervatív kormánya lesz. A 2010-es választásokat követően, tekintettel a hivatalból távozó kormány legitimitációvesztésére, valamint arra, hogy a 2006–2010-es ciklus utolsó évében a nagypolitikától való távolságtartásra és professzionális válságkezelésre kényszerült

összpontosítani, a hivatalba lépő kormányzat egy ideig erős legitimitásra számíthat.

2. A hivatali ciklusukat éppen hogy csak megkezdett kormányoknak az ország közeli külföldi partnerei körében automatikusan nagyobb az elfogadottságuk, mint a távozóban lévőknek, hiszen senki sem kívánja megrontani kapcsolatait olyan kormánnyal, amelyikkel még hosszú évekig fog együttműködni.

3. Az új kormány különösen könnyen formálhat előnyt abból, hogy elődjének bizonyos viszonylatokban – mint látni fogjuk – nem volt világos a vonalvezetése. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ezek a tényezők csak akkor nem bizonyulnak majd tünékenyek, ha a hivatali idő kezdetétől olyan tevékenység fogja támogatni, amely teljesítménnyel igazolja a várakozást. Amennyiben nem ez lesz a helyzet, a nemzetközi siker ígéret maradhat, ami immáron az egész országnak, s nem csupán a kormánynak okozhat kárt.

A konzervatív kormányok külpolitikája, mint azt a rendszervált(oz/ta)ás óta megfigyelhettük, két tekintetben markánsan különbözött szocialista-liberális ellenfeleiktől: egyrészt az ország méreténél és objektív adottságainál nagyobboknak hiszik az ország külpolitikai lehetőségeit, és szélesebbnek a mozgásterét, másrészt erőteljesebb retorikát használnak a határon túli

magyarság vélt érdekében, mint a szocialista-liberális kormányok. Az előbbinek – véleményem szerint – hosszabb ideig egy szocializációs eltérés képezte alapját. A Magyarországon konzervatív oldalon külpolitikával foglalkozók szocializációjára meghatározó befolyást gyakoroltak a nyolcvanas évek, amikor az ország mozgásteret fokozatosan növelt, aktivitása pedig kiemelte a kelet-közép-európai szocialista államok szürke masszájából. Megjegyzendő, hogy ebbe az időszakba nem csupán 1989 tartozik bele, amikor a Magyar Népköztársaság hozzájárulása a német egység létrejöttéhez, valamint a Varsói Szerződés és a KGST eróziójához kiemelkedő volt, hanem az évtized számos más korábbi fejleménye is. Ide sorolható az, hogy az évtized elején Magyarország belépett a Nemzetközi Valutaalapba és a Világbankba, hogy nem követte az elaggott szovjet vezetést az úgynevezett második hidegháborúba, s hogy diplomáciai kapcsolatot létesített a Koreai Köztársasággal, illetve helyreállította azt Izraellel.

A politikába majd a nyolcvanas évek végén bekapcsolódó erők azt látták, hogy Magyarország jelentős külpolitikai tényező, profilja látványos, nemzetközi szerepe erőteljes. A később a Magyar Szocialista Párt irányításában meghatározó szerepet játszó, s az MSZMP külpolitikájának alakításában növekvő szerepet játszott politikusok viszont pontosan tudták, hogy ez a jelentősnek tűnő nemzetközi szerep részben a külső körülmények szerencsés összjátékának is volt tulajdonítható. Az ő politikai szocializációjuk hosszabb időre tekintett vissza, beleértve a hetvenes éveket is, s pontosan ismerték a mozgástér korlátait, ezért gondolkodásukra nagyobb befolyást gyakoroltak az objektív adottságokból eredő korlátok. A „merjünk kicsik lenni” doktrínája erre a hosszabb időtartamú megfigyelésre épült.

A két megközelítés közötti különbség meghaladására a Gyurcsány Ferenc vezette MSZP 2006-os győzelmét követően tett kísérletet az ambiciózus miniszterelnök. A rendszervált(oz/tat)ás óta elért – újraválasztásában testet öltött – példátlan siker nyomán úgy érezhette, „megvan az ország”, s immáron az Európai Unió (és a NATO) új tagjaként próbálkozhatott volna regionális nemzetközi szereppel. Gyurcsány Ferenc nem hagyott kétséget afelől, hogy több elődjéhez, így Antall Józsefhez és Orbán Viktorhoz hasonlóan, miniszterelnöki külpolitizálásra törekszik. Ezt tükrözte az is, hogy a Külügyminisztérium élére jó szándékú és nyitott gondolkodású, ám a nemzetközi kapcsolatokban járatlan minisztert állított, akit családi neve a liberális koalíciós partnernek is megkérdőjelezhetlenné tett.

Gyurcsány azonban nem számolt három meghatározó tényezővel.

1. A nagyobb nemzetközi szerep vállalásának feltétele az, hogy az ország irányítása minden kétséget kizáróan a kormány kezében legyen. Mint tudjuk, ez a 2006-os kormányalakítást mindössze néhány hónappal követően megváltozott. Gyurcsány Ferencnek az úgynevezett őszi beszéd nyilvánosságra kerülése után saját és az általa vezetett kormány politikai túlélésén kellett munkálkodnia, s ez az állapot 2009. tavaszi lemondásáig már nem is változott. Az ország többé már „nem volt meg”, ami árnyat vetett a kormány és a miniszterelnök nemzetközi elismertségére is.

2. Magyarország méretén túlmenően – különösképpen pedig romló gazdasági teljesítménye miatt – aligha lehetett növekvő befolyású nemzetközi szereplő. A tény jelszószerű kinyilvánításán túl egyetlen kormány sem vette tudomásul azt (a Gyurcsány-kabinet sem), hogy a fenntartható gazdasági teljesítmény és a társadal-

mi kohézióra épülő nyugalom a partnerek, mindenekelőtt az Európai Unió tagállamai pozitív megítélésének alapja.

3. Ahhoz, hogy Magyarország a saját méretéből következőnél nagyobb szerepre tarthasson igényt, erőteljes regionális beágyazottságra, támogatásra van szüksége. Ha rápillantunk arra a keretre, ami a regionális együttműködés természetes fóruma lehetett volna – a visegrádi országok csoportjára –, megállapítható, hogy a helyzet nem adott alapot nagy reményekre. Nevezetesen azért, mert Magyarországnak a szocialista-liberális kormány időszakában feszültté vált a kapcsolata az időlegesen abszurd vezetés alá került Lengyelországgal, arról már nem is beszélve, hogy Varsónak nem volt és a jövőben sem lesz szüksége regionális partnerekre ahhoz, hogy az EU-ban és a NATO-ban befolyást érvényesítsen. Csehország – különösképpen pedig Václav Klaus köztársasági elnök – nyugatra tekintős és a térséget maga mögött hagyni vágyó politikája nem tette könnyű partnerré Prágát. Pozsonyban pedig nehéz lett volna Budapestnek társra találnia, amikor ott a nemzetépítésnek vissza-visszatérő eszköze volt és a közeli jövőben marad a magyarellenesség. Összességében tehát Magyarországnak sem a belső körülményei, sem pedig regionális feltételrendszerre nem adott alapot arra, hogy a méreteiből fakadónál nagyobb külpolitikai szerepre tegyen szert az MSZP–SZDSZ koalíció hivatali idején. Ehhez végül csak egyetlen feltétel volt adott: az ambíció.

Az ellenzék és olyan szakértők, akiknek politikai meggyőződése bizonyára közelebb áll a konzervatív politikai erőkhöz, az elmúlt években gyakran szóvá tették, hogy a magyar külpolitikából hiányzik a kezdeményezőképeség, a megújulás képessége. Nehéz megítélni, hogy ez az értékelés megalapozott-e vagy sem. Nyilván lehetne

olyan eseteket említeni, amikor Magyarország „lemaradt a vonatról”, s ezt hol helyesen tette, hol nem. A narancsos forradalom esetén például vélhetőleg rosszul tette, hogy nem állt ki határozottabban az ukrán reformerők mellett, míg a 2008-as grúz–orosz háborúban – visszatekintve – vélhetőleg helyesen járt el visszafogottságával. Azt azonban minden számottevő megfigyelő tudja, hogy jelenleg Magyarország méretarányos szerepéből csak akkor léphet ki, ha olyan tevékenységet fejt ki, ami aránytalanul kockázatos. A mozgástér ugyanis rendkívül csekély. Helyesen jelentette ki például Gyarmati István azt, hogy „ha van is vita, az nem arról szól, hogy mit, hanem hogy hogyan csináljunk”.

Magyarország külpolitikai mozgásterének kereteit adottságain túl meghatározza nemzetközi beágyazottsága. Miként azt Gyurcsány Ferenc megfogalmazta: „Magyarország a hazánk, Európa az otthonunk, az Egyesült Államok stratégiai szövetségeseink.” A helytálló megállapításból sajnálatos módon azonban még nem következett következetes politika. Ma már köztudott, hogy időnként az ország irányt vesztett, aminek elsődleges oka talán az elvek megfogalmazásának a pragmatizmus oltárán való feláldozása volt.

Mit hozhatna a jövő?

Az elemzők gondolkodását más megfontolások irányítják, mint a politikusokét. Míg utóbbiak gyakran túlságosan is nagy figyelmet fordítanak nemzetközi lépéseik belpolitikai hatására, sok esetben a következő választások eredményére emelve tekintetüket, előbbiek a nemzetközi politikai magatartás konzisztenciájára, s hosszú távú megfontolásokra összpontosítanak. A szubjektív elemek az előbbiek szándékai szerint figyel-

men kívül maradnak, míg utóbbiak esetében a személyes meggyőződéstől, az előítéletektől a személyes szimpátiáig és antipátiáig terjedő skálán meglehetősen fontosak. Ettől az elmúlt néhány év magyar külpolitikája sem volt mentes.

Ha az általános megjegyzésektől a konkrétak felé haladunk, és ugyancsak figyelembe vesszük a szubjektív tényezők szerepét, az alábbi tanácsokat lehetne adni egy következő magyar kormánynak.

A magyar külpolitika nem eléggé gazdaságközpontú. Balázs Péter, aki 2009 óta Magyarország külügyminisztere, még professzori minőségében sebészi pontossággal hívta fel a figyelmet arra, hogy a magyar külpolitika „dzsentroid” jellegű, abban a gazdasági megfontolások nem játszanak elég fontos szerepet. Érdekes lenne, ha ezt a megjegyzést külügyminiszteri funkciójában megismételné. Természetesen a gazdasági megfontolásoknak a jelenleginél nagyobb szerepe nem azt jelenti, hogy a magyar diplomácia kizárólag kereskedjék, azt azonban igen, hogy szemléletét hozzáigazítsa a megváltozott realitáshoz. Érdekes módon ez részben megtörtént az elmúlt években, mivel a Miniszterelnöki Hivatal kis létszámú külügyi apparátusának tevékenységében már a nemzetközi gazdasági szempontok, az ezzel kapcsolatos eljárás és az érdekérvényesítés dominált.

A magyar külpolitika, amely okkal és joggal volt biztonságpolitika-központú az 1990-es évek nagy részében, ma már szükségtelenül biztonságpolitikai túlsúlyú. Ennek kiigazítása a fent említett hangsúlyváltással együtt fontos. Ugyanakkor tudomásul kell venni, hogy a biztonság egy elemének, a katonai biztonságnak a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség a letéteményese. Ennek a területnek a legfontosabb eleme az, hogy jelentősen hozzájárul az ország nemzetközi megítéléséhez.

Ezt a szempontot a honvédelmi tárca irányításában figyelembe kell venni. Az elmúlt húsz esztendőben ez a szempont sem a NATO-hoz történt csatlakozás előtt, sem azóta nem jutott jelentőséghez. Elfogadhatatlan az, hogy öt egymást követő védelmi miniszter egyaránt tolmácsra szorult a NATO elsőszámú munkanyelvén a hivatalos tárgyalásokon. Arról már nem is beszélve, hogy némelyikük üdítően tájékozatlannak mutatkozott a nemzetközi politikáról, miként ezt a Független Kisgazdapárt által a Honvédelmi Minisztérium élére delegált Szabó János munkája során oly gyakran bizonyította. Holott, ha radikálisabban fogalmazzuk meg ezt a szempontot, meg lehet állapítani: az, hogy ki irányítja a magyar védelmi szektort, Brüsszelben és Washingtonban, nem pedig Budapesten a legfontosabb. Ha más országok ezt tudják, akkor eleddig miért nem jutott ez szerephez Magyarországon?

Általános érvényű az a megállapítás, miszerint nincs jó külpolitika jó belpolitika nélkül. Magyarország válaszüthöz érkezett. Biztosan állíthatjuk, hogy 1989–1990-ben az ország elsőként fordult a rendszerváltoztató célegyenesbe. Nemzetközi elismertsége a zeniten állt, készsége a rendszer átalakítására Lengyelországgal versengett, de Varsót túlméretezett és versenyképtelen agrárszektor terhelte. Húsz évvel később Magyarországot számos ország hagyta. Ez az öt választási ciklusban hivatalt viselt kormány tevékenységének eredménye. Lehet az elmaradást osztani, a felelősséget egymásra kenni. Egy biztos, meg kell fordítani a kedvezőtlen trendet. Ez megkezdődött, de a munka dandárja – nem annyira gazdasági-monetáris, hanem jóval inkább társadalmi-politikai értelemben – olyan kormányra marad, amelynek legalább egy teljes négyéves időszak rendelkezésére áll. A feltételek azonban nem kedvezőek. A gazdasági egyen-

súly fenntartása, a nagy ellátó rendszerek reformja konzervatív programot és annak következetes megvalósítását feltételezi. Hasonlót ahhoz, ami már több országban lezajlott. Konzervatív program megvalósítása jól illene egy konzervatív kormányhoz. A dilemmát viszont éppen az okozza, hogy a konzervatív kormányt adó, 2010-ben hivatalba lépő párt éppen az efféle reformokat utasította el ellenzéki szerepből. Igaz lesz-e a tétel, hogy a szerep (ellenzéki vagy kormányzati) határozza meg a programot, és továbbra is az elmúlt évek populizmusa nyer teret?

Az elmúlt évek során folyamatosan érkeztek a jelzések: Magyarország veszít versenyképességéből, nemzetközi attraktivitásából, a bürokratikus működés és a korrupció nem teszi vonzóvá hazánkat a külföldi befektetők számára. Az ország szenved a transzparencia hiányától, a korrupciótól, a közbeszerzések jelenlegi rendszerétől, míg egy a politikával ezer szállal összefonódott és sok esetben a parlamenti pártokon átívelő gazdasági elit elszakad a társadalom nagy többségétől, s gátlástalanul megtömi a zsebét. Ennek eredményeként a jövedelemkülönbségek nőnek, a társadalmi feszültségek óhatatlanul fokozódnak. A rendszervált(oz/tat)ás veszteségeinek száma nő.

Magyarország már a szocializmus időszakában is erősen függött külgazdasági eredményeitől, mindenekelőtt külkereskedelmétől. Ez az elmúlt két évtizedben tovább fokozódott, s annyiban módosult, hogy nem csupán a külkereskedelem, hanem jelentős részben a külgazdasági kapcsolatok ennél szélesebb köre határozza meg Magyarország eredményességét. 2009 őszén már jó ideje küldözgetett politikai és diplomáciai jelzéseken túlmutató üzenet érkezett. A kilenc legnagyobb nyugati (és távol-keleti) magyarországi befektető állam nagykövete közös nyilatkozatban hívta fel a figyelmet arra, hogy az ország ve-

szélyezteteti versenyképességének visszaszerzését akkor, amikor a 2008-ban kirobbant pénzügyi, majd az abból keletkezett világgazdasági válságot követően majdan megélénkülő befektetéseknek csak csekély részét lesz majd képes magához vonzani. A miniszterelnök megértette az üzenet súlyát, és a felforrósodó hangulatot hűtendő találkozott a nagykövetekkel. Az államfő, Sólyom László Tokióból üzent, kifejezve morális elégedetlenségét a súlyos szavak miatt. Ezt követően még néhány cég szólalt meg, jelezve, hogy a nagykövetek nyilván amiatt háborognak, mert bizonyos esetekben az országaikban bejegyzett cégek – tisztes versenyben – pozíciót vesztek.

A kérdés immáron az, hogy megértették-e az üzenetet mindazok, akiknek szólt, vagy úgy tesznek, mintha azt ismét másoknak kellett volna meghallaniuk. Magyarország exportjának mintegy 80 százalékát transz- és multinacionális vállalatok állítják elő. Ezek a cégek hoztak ide tőkét, teremtettek munkahelyeket, s járultak hozzá ahhoz, hogy az ország mélyen beilleszkedjen a világgazdaságba. Enélkül hatalmasra szökne a munkanélküliség, szűkülne a GDP, s tovább burjánzana a szegénység.

Ha immáron megvizsgáljuk, mit tehetne a következő magyar kormány néhány relációban, akkor a következőt szűrhetjük le. Mindenekelőtt el kell dönteni, mi Magyarország márkajele. Melyek azok a viszonylatok, ahol az ország meg kívánja mutatni magát, különbséget kíván tenni, s melyek azok, ahol úszni kíván az árral, követő külpolitikát kíván folytatni? Ehhez szelektív prioritásrendszerre van szükség. Mindenekelőtt azért, mert a rendelkezésre álló erőforrásokat – az anyagiakat éppúgy, mint az emberieket – a prioritások szerint kell csoportosítani, hiszen azok korlátozottak. A szelekció pedig koncepciót igényel, aminek kialakítására ugyan a külkapcsolati stratégiában sor került, de a

külpolitikai gyakorlat nem mindig követte a gondolati keretet. Az elhajlás nem csupán a doktriner hajlamú elemzőnek tűnhet fel, hanem másoknak is, hiszen az folyamatosnak volt mondható. Itt négy elem kiemelését tartom szükségesnek.

A transzatlanti kapcsolatok jelentősége ugyan az elmúlt években nem csökkent, de minden ok megvan annak megállapítására, hogy ebben a tekintetben a szocialista-liberális kormányzat idején – Shakespeare-rel szólva – „a cselekvés természetes színét a gondolat halványra betegíti”. Így a Fidesz–MPP atlanti lelkesedése és immáron feltétlennek mondható Amerikabarátsága vetélytárs nélkül maradt. A konzervatív párt elérte azt, ami 1998 és 2002 között nem sikerült, nevezetesen, hogy ő legyen az Egyesült Államok számára „a” legelfogadhatóbb politikai partner Budapesten. Ez a Fidesz külpolitizálásának fontos eredménye még akkor is, ha mögötte keserű személyes tapasztalat búvik meg. Nevezetesen az, hogy 2001 őszétől a Bush-adminisztráció nagyobb szimpátiával kezelte az ellenzéki szocialistákat, mint a kormányzó konzervatívokat. (Emlékezetes módon 2002 kezdetén Orbán Viktornak és a magyar diplomáciának az a próbálkozása, hogy Bush-elnök fogadja a magyar miniszterelnököt, kudarcba fulladt. Az amerikai elnök apparátusa azzal bújt ki a magyar törekvés elől, hogy jelezte, nem kíván beavatkozni a magyarországi választási kampányba, ám készen áll a kormányfő fogadására a választásokat követően. Erre sor is került, ám akkor már Medgyessy Péter magyar miniszterelnök látogathatott a Fehér Házba.)

Az amerikai fenntartások között egyaránt meghúzódott a magyar döntés a többcélú harcirepülőgéptenderben, és az, hogy a miniszterelnök csak késve határolódott el a MIÉP elnökének a szeptember 11-i terrortá-

madásokat követően tett nyilatkozatától. Ugyancsak figyelembe kell venni, a Gyurcsány-kormány csak megkésve észlelte azt, hogy az Oroszország iránti „megértés” és a putyini vezetésnek tett „engedményeket” Washingtonban gyanakvással fogadták, és úgy tekintették, mint a magyar atlanti politika következetlenségét egy olyan időszakban, amikor Washingtonnak egyre súlyosabb fenntartásai voltak Moszkva irányvonalával szemben, s ahol a két fél között – különösen a színes forradalmakat követően – gyakoribbá vált az összeütközés.

A következő években mindez jó esélyt ad majd a konzervatív kormánynak abban a tekintetben, hogy fenntartsa a Washingtonban megszerzett szimpátiát. S bizonyosak lehetünk abban is, hogy a Fidesz tanult az elmúlt évek általában nem burkolt amerikai üzeneteiből, s itt elég csupán az utcai politizálás feladásának szükségességére utalni. Lehet természetesen vészmadárként előre jelezni azt, hogy az Egyesült Államok szimpátiájának fenntartása nem lesz könnyű. Itt csak egy elemet ragadnék ki a veszélyforrások közül: a várhatóan az országgyűlésbe az idei választásokon másodszor bejutó szélsőjobboldaltól a Fidesz-kormánynak következetesen és erőteljesen el kell határolódnia. 2009-ben úgy tűnt, hogy a Fidesz erre készen állt. Ráadásul – a Fidesz szerencséjére – a hivatalba lépő magyar kormány Washingtonban olyan adminisztrációt talál, melynek céljaival és retorikájával könnyebb azonosulni, mint a Bush-kormányzat szellemiségével és némely lépésével.

A következő évtized EU-politikáját két aszimmetrikus részre kell bontani. Az első szakaszban mindent alá kell rendelni a magyar EU-elnökség sikerének. Nem járhatunk úgy, mint Csehország, amely hat hónapos teljesítményével szégyenben maradt. Egy sikeres elnökség jó szolgálatot

tehet Magyarországnak éppúgy, mint általában az „új” tagállamoknak. Még akkor is, ha a lisszaboni szerződés hatályba lépése nyomán az elnökség kevésbé lesz látványos, s ha Magyarországnak is szembe kell néznie azzal, hogy a Tanács elnöke, Herman van Rompuy nekünk is ugyanazt üzeni majd, mint a 2010 első felében elnökséget adó Spanyolországnak: technikai elnökségre készülünk.

Az elnökséghez vezető időszakban két tényezőt érdemes figyelembe venni.

1. Az elnökséget adó országnak célszerű felülemelkednie a napi ellentmondásokon, esetleges tartós ellentéteken. Itt kell megemlíteni azt, hogy Magyarországnak a határon túli magyarsággal kapcsolatban van felelőssége, s azt is, hogy a határon túli magyarságnak otthont adó három EU-tagország közül eggyel tartósan feszült az ország viszonya, s nem is látszik, miként sikerülhetne meghaladni a nézetkülönbségeket. Annak érdekében, hogy ne Magyarország tűnjön bajkeverőnek a magyar nemzeti kisebbség kérdésében, arra kell törekednie, hogy más, a magyar kisebbségnek otthont adó viszonylatokban javuljanak a kapcsolatok, vagy jó viszonyként stabilizálódjanak.

A Fidesz láthatólag érti ezt, s szimbolikus lépéseket tett Románia amúgy autonómiatagadó, nemrég újraválasztott elnökének, Băsescunak. Kérdéses természetesen, hogy sikerül-e a jó viszonyt fenntartani akkor, amikor a konzervatív kormány előző hivatali ciklusa idején nem az RMDSZ mérsékelt erőit, hanem a radikális Tőkés Lászlót tekintette a magyarság preferált romániai képviselőjének. Tőkés, aki az elmúlt 19 évben soha nem a kompromisszumkeresést támogatta a két állam és a két nemzet között, még okozhat galibákat ebben a kapcsolatrendszerben. Mindenesetre ezen a területen is látható, hogy a Fidesz 2010-

ben nem azzal a politikával kíván újra megjeleníteni a szomszédság- és a nemzetiségpolitika színpadán, mint amivel letűnt 2002-ben. Ez akkor is üdvözlendő, ha nem lehet tudni, miként alakul mindez a gyakorlatban.

2. A lisszaboni szerződés hatályba lépése ellenére fontos, hogy az elnökségek között folyamatosság érvényesüljön. Ezt segítené elő az úgynevezett, hármas (spanyol, belga, magyar) elnökség ötlete. Ez az MSZP-kormány által támogatott gondolat azonban nem nélkülözi a kockázatot. Érdemes ugyan hangsúlyozni, hogy természetellenes az, ha minden hat hónapban újrírják a történelmet az EU-ban, a hármas elnökség azonban összemossa a felelősséget. Abban a hat hónapban, amíg Magyarország az EU soros elnöke, egyedül felel a kudarcokért, és tulajdoníthatja magának a sikereket.

Az elnökség letelte után Magyarországnak az az elsődleges érdeke, hogy az EU – túllépve a század első évtizedének alkotmányos válságán – tovább haladjon előre. Magyarországnak, mint viszonylag kis államnak ugyanis csak integrált keretben van esélye arra, hogy a nemzetközi politika színpadán sikerrel érvényesítse azokat az érdekeit, amelyekhez a szervezeten belül támogatást szerezhet. Egy erős unióba mélyen integrált Magyarországnak jobb az érdekérvényesítési esélyei, mint egy annak perifériáján elhelyezkedőnek.

A Fidesz-kormánynak 1998 és 2002 között meglehetősen összetett viszonya volt Oroszországgal. Moszkvában sok esetben a Szovjetunió továbbélését látta, olyan nagyhatalmat, amelynek imperialista/hegemón szándékai változatlanok. Mindez abban az időben történt, amikor Oroszország éppen csak megkezdte visszatérését a világpolitika színpadára. Amikor a Fidesz-kormány 2010 tavaszán megalakul, megváltozott Oroszországot talál. Olyan Orosz-

országot, amely a globális rendszer egyik megkerülhetetlen szereplője, még ha globális méretekben kevésbé fontos is, mint az Egyesült Államok, Kína vagy India. Európában azonban jelentős szereplő, amelyhez Magyarország EU-partnereinek sem azonos a viszonya. Következésképpen aligha lehet abban bízni, hogy Budapest egyszerűen csatlakozhat egy egységes EU-politikához.

Orbán Viktor 2009 végi szentpétervári látogatása, s az ezzel kapcsolatos magyarírázkodás pontosan jelezte a paranoiát, amivel a Fidesz Moszkvához viszonyul. A nemzetközi politikában járatlan megfigyelők még azokhoz is csatlakoztak, akik a találkozó megtörténtét vitatták. Miért igényel külön magyarírázkodást az, ha Magyarország vélhetőleg leendő miniszterelnöke találkozik az orosz miniszterelnökkel? Éppen az igényelne magyarírázkodást, ha nem törekedne rendezett kapcsolatokra – és így találkozásra – Magyarország fontos gazdasági partnerével, az európai és globális politika jelentős szereplőjével. Az, hogy a Fidesz már ellenzéki szerepben valamilyeni Oroszország-kritikus, ha nem éppen oroszellenes kinyilatkoztatását követően módot talált arra, hogy megnyugtassa orosz partnerét: a nyilatkozatok a belpolitikai „cirkusz” részét képezik, azt jelzi, hogy mindezt a Fidesz vezetése is pontosan érti.

Ha a konzervatív magyar kormány megérti, hogy gyakorlatias viszonyra kell törekednie Moszkvával, és az EU-ban sem szabad az oroszparanoiától szenvedő lengyel és balti radikálisokhoz csatlakoznia, a most sokakban meglévő aggodalmak hamarosan eltűnhetnek. Annak ellenére, hogy egy ideig még fennmaradhatnak azok a reflexek, amelyek abból fakadnak, hogy az MSZP vezette kormány 2006 és 2009 között Oroszországot hintapolitikája részévé tette. A világban persze nagy ha-

gyománya van annak, hogy kormányok elődeik magatartásának tagadására építik az álláspontjukat. A kérdés az, Magyarország következő kormánya meg tudja-e ezt haladni, s képes-e véleményét szilárdabb alapra építeni.

A Fidesz különféle külpolitikai koncepciói reményteljesek azt illetően, hogy sikerül a regionális együttműködést életre kelteni. Annak ellenére, hogy ezek a keretek (például a visegrádi együttműködés, a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás/Övezet (CEFTA), a Közép-európai Kezdeményezés (CEI) stb.) az euroatlanti integráció mellett csak kiegészítő szerepet játszanak, sok esetben mégis jelentettek némi előnyt. Például akkor, amikor a négy visegrádi állam együtt állt elő egy kezdeményezéssel az EU következő költségvetési ciklusával kapcsolatos pátthelyzet feloldására. Az együttműködés tartalommal való megtöltésének természetesen sok korábban már említett nehézsége van. Egyebek mellett az, hogy a felek eltérően értékelnek számos nemzetközi politikai kérdést, továbbá az, hogy Lengyelországnak, mint Kelet-közép Európa legnagyobb államának jóval kevésbé van szüksége arra, hogy pozícióját szubregionális intézményekben erősíttesse meg, mint a régió kisebb országainak. Mindennek azonban nem kell arra vezetnie, hogy a következő magyar kormány lemondjon az ambícióról. Érdemes lesz mindazonáltal elemeznie azt, mi vezetett arra, hogy az elmúlt években akadozott a regionális együttműködés.

Következtetések

Magyarországon minden nagyobb politikai erőben megvan a hajlam arra, hogy misztikus ködöt vonjon ellenfeleinek szándékai

köré. Mindkét oldal hangsúlyozza, hogy az ország végveszélybe kerül, ha azt a másik kormányozza. Az egyik oldalon a kommunista múltra hivatkozva igyekeznek hitelt adni a felvetésnek, a másik a politikát utcára vivő, szélsőségesekkel kokettáló populizmussal támasztaná ezt alá. Jelentős részben ez akadályozza azt, hogy a politika szereplői ellenfélnek tekintsék egymást. A megfigyelő arra kényszerül felhívni a figyelmet, hogy érdemes a szólamok helyett a valóságra reagálni, s minél inkább elfogulatlanul figyelni azt, mi is történik.

A következő magyar kormány nemzetközi kapcsolatait több kihívás érheti. A legfontosabb nyilvánvalóan az, ha nem sikerül átörést elérnie a társadalmi-politikai folyamatok átalakításában, vagy ha visszalép a makrogazdasági reformoktól, s így fokozódik, nem pedig csökken a lemaradása regionális partnereihez képest. Ez beszűkítheti nemzetközi elismertségét, és így a mozgásterét. Ugyancsak gondot okozhat az, ha bármelyik relációban ideologikus megközelítést követ, s nem gyakorlatiasan cselekszik. Ennek orosz viszonylatban a legnagyobb a veszélye, különösen, ha a vonatkozási pontként használt amerikai politika – csalódva Oroszország együttműködési

készségében – megmerevedik Moszkva irányában, s Magyarország ezt automatikusan követi. Ugyanilyen ideologikus fordulat előfordulhat a határon túli magyarság érdekeinek védelme tekintetében is. Ugyancsak veszélyeket rejt, ha bármelyik prioritási terület között ellentét alakul ki, így például ha nem sikerül összhangban tartani az európai és a transzatlanti kapcsolatokat Magyarország külpolitikájában. Végül, de nem utolsósorban nehézségek lehetnek a politika valóra váltásában, méghozzá két szinten:

- a politika magas rétege – szubjektív hibák nyomán – gyengítheti a megvalósítás szakmaiságát, túl mélyen avatkozhat be, „agyonnyomhatja” a diplomáciát;

- a diplomáciával szembeni türelmetlenség, a direkt politikai lojalitásnak történő megfelelés követelése pedig bénítóan hathat a végrehajtó apparátusra. Azt talán mondani sem kell, milyen káros lehet az, ha ismét lojális személyekből kívánnak szakembert képezni, semmint inkább a szakemberek lojalitását kívánnák megnyerni. Mivel azonban a diplomácia szakmai szükségleteit illetően sokaknak vannak kétségei, ez a veszély éppúgy fenyeget most, mint több korábbi kormányváltáskor. ■

Irodalom

Jeszenszky Géza: Mi hiányzik a magyar külpolitikából? *Magyar Szemle*, XV. évfolyam, 3. szám,

2006. június. http://www.magyzarszemle.hu/szamok/2006/3/mi_hianyzik_a_magyar.

Hullámvölgy végét jelzi Bajnai washingtoni útja. 2009. november 29. <http://www.origo.hu/20091129-magyaramerikai-viszony-bajnai-gordon-kormanyfo-washingtoni-latogatasa.html>.

Újrafogalmazzuk Magyarország külpolitikai stratégiáját. Gyurcsány Ferenc miniszterelnök beszéde az Országgyűlésben 2006. június 26-án.

http://www.miniszterelnok.hu/mss/alpha?do=2&pg=2&st=1&m10_doc=175.

Balázs Péter: Új külpolitikai stratégiát. *Népszabadság*, 2006. június 14.

Joint statement on transparency. 18 November 2009.

<http://ukinhungary.fco.gov.uk/en/newsroom/?view=News&id=21201210>.